

Sämmiliih kirhoost – Sä´ mmla ceerkvest – Sápmelaččat girkus – Saamelaiset kirkossa

Laatinut Mari Valjakka

Käsitelty ohjausryhmän kokouksessa 5.2.2024

Suomen evankelisluterilaisen kirkon keskusrahaston rahoittama ja piispainkokouksen organisoima Sämmiliih kirhoost – Sä´ mmla ceerkvest – Sápmelaččat girkus – Saamelaiset kirkossa -hanke on kaksivuotinen hanke (2023–2024), joka pyrkii luomaan turvallisempia tiloja, joissa saamelaiset voivat käsitellä kirkkoon, uskoon ja uskontoon liittyviä kipeitäkin aiheita. Sielunhoidollisen näkökulman ja pastoraalisen työtteen kautta Saamelaiset kirkossa -hanke auttaa käsittelemään taakkoja, joita saamelaiset kantavat ylisukupolisesti niin kansana kuin yksilöinä. Hankkeen myötä halutaan myös lisätä saamelaisuuden ja saamelaiskulttuurin tuntemusta seurakunnissa paikallisesti sekä laajemmin kokonaiskirkon tasolla. Pyrkimyksenä on myös lisätä myönteistä dialogia alkuperäiskansan ja valtaväestön välille.

Lisäksi hankkeen yhtenä tavoitteena on selvittää tarkemmin, mitä saamelaisten ja kirkon välisissä suhteissa on tapahtunut sekä millaisia vaikutuksia ja seurauksia näillä tapahtumilla on ollut ja edelleen on saamelaisille. Tätä näkökulmaa tukien, hankkeen aikana koostetaan myös kirjallinen tuotos, antologia, jonka julkaisuajankohta tulee olemaan keväällä 2025.

Piispainkokous hyväksyi hankesuunnitelman 7.12.2022 ja nimesi tuolloin hankkeelle ohjausryhmän projektikoordinaattorin työn tueksi. Kestoltaan kaksivuotinen hanke käynnistyi tammikuussa 16.1.2023. Kokouksessaan 14.6.2023 ohjausryhmä nimesi joukostaan antologiaa varten erillisen toimituskunnan, joka huolehtii antologian

tekemiseen ja sisältöön liittyvästä suunnittelusta. Työskentely antologian parissa on alkanut syksyllä 2023.

Hankkeen toiminta vuonna 2023 saamelaisten kotiseutualueella

Hanketyöskentelyn toiminnan suunnittelu alkoi kontaktoimalla pohjoisen seurakuntia ja jokaiselle saamelaisten kotiseutualueella vaikuttavalle seurakunnalle järjestettiin oma esittely hankkeesta. Esittelytilaisuuksiin osallistuivat erityisesti ne, jotka tavalla tai toisella tekevät saamelaistyötä.

Seurakunnan työntekijät saivat kommentoida hankesuunnitelmaa oman alueensa näkökulmasta ja pohdimme yhdessä, miten hanke voisi jalkautua kullakin alueella ja missä paikallisseurakunnat voisivat auttaa (esimerkiksi tilaisuuksien järjestämiseen liittyvät käytännön asiat ja seurakuntalaisten kontaktointi). Seurakuntien työntekijät suhtautuivat pääosin myönteisesti hankkeeseen.

Saamelaisten kotiseutualueen seurakuntien ja muiden yhteistyötahojen kanssa hanke on järjestänyt vuonna 2023 tilaisuuksia, joissa hankkeesta on kerrottu seurakuntalaisille ja muille aiheesta kiinnostuneille. Tilaisuuksissa on aina ollut keskustelumahdollisuus, mahdollisuus esittää toiveita ja ideoida hankkeen toimintaa alueella. Näiden ideoiden ja keskustelujen pohjalta hanke on jalkautunut eri puolille joko vierailien yhteistyötahojen tilaisuuksissa tai organisoiden omia tilaisuuksia. Tilaisuuksissa on ollut usein myös toiminnallisia osuuksia mukana kuten esimerkiksi vanhojen valokuvien katselua, ruoanlaittoa, saamenkielisten virsien veisuuta, askartelua ja käsitöiden tekemistä. Toiminnallinen tekeminen on toiminut keskusteluiden virittäjänä. Keskustelutilaisuuksissa hanke on hyödyntänyt ja soveltanut ”turvallisemman tilan” -periaatteita sekä restoratiiviseen sovitteluun liittyvää virikeaineistoa, joka pohjautuu restoratiiviseen lähestymistapaan. Restoratiivisessa lähestymistavassa korostuvat kohtaaminen, keskustelu ja yhteistyöhön perustuva myönteinen prosessi, jossa pyritään osapuolten välisen ymmärryksen lisääntymiseen.

Hanke on järjestänyt eri ikäisille suunnattuja tilaisuuksia ja tapahtumia saamelaisten kotiseutualueella (mm. lapset, isokset, aikuiset ja vanhukset) sekä tarjonnut mahdollisuutta kahdenkeskiseen tai pienryhmässä tapahtuvaan sielunhoidolliseen keskusteluun.

Hanke on myös tukenut saamenkielistä jumalanpalveluselämää saamelaisten kotiseutualueella, ja Sodankylässä sekä ollut mukana järjestämässä valtion rajat ylittäviä kirkollisia tapahtumia yhdessä Utsjoen, Karasjoen ja Tanan seurakuntien kanssa. Valtion rajat ylittävää ajatuksenvaihtoa totuus- ja sovintoprosessien tiimoilta on tehty tiiviisti erityisesti Norjan Nord-Hålogalandin hiippakunnan kanssa. Nord-Hålogalandin hiippakunta järjesti papeilleen kaksi opintomatkaa Ouluun syksyllä 2023 ja näiden matkojen yhtenä teemana oli nimenomaan totuus- ja sovintoprosessit. Hanke osallistui näille opintomatoille esitellen Suomen kontekstia teeman ympärillä. Saamelaiset kirkossa -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja professori Veli-Pekka Lehtola esitteli tilaisuuksissa Suomessa valtion ja saamelaisten välillä käynnissä olevan totuus- ja sovintokomission työtä ja taustoja, Saamelaiset kirkossa -hankkeen projektikoordinaattori Mari Valjakka esitteli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon prosessia ja kirkon saamelaistyön sihteeri Erva Niittyvuopio esitteli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon saamelaistyötä.

Syksyllä 2023 Inarissa järjestettiin kirkon saamelaistyön kanssa yhteistyössä saamelaistyön neuvottelupäiviä, jonka ohjelma linkittyi hankkeen teemoihin. Ohjelmassa esiteltiin muun muassa restoratiivisen oikeuden arvoja ja perusteita saamelaisalueen seurakuntien työntekijöille.

Hankkeen toiminta vuonna 2023 saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella

Hanketta on esitelty kotiseutualueen ulkopuolella muun muassa Helsingin hiippakunnan työntekijöille, Turun arkkihiippakunnan työntekijöille, Oulun hiippakunnan työntekijöille, kaikkien hiippakuntien lakimiesasessoreille, kirkkohallituksen toiminnallisen osaston työntekijöille, Rovaniemen seurakunnan työntekijöille, ja Oulun alueen kirkkoherroille. Hanke on myös lähestynyt kaikkien hiippakuntien dekaaneja ja tarjonnut hanke-esittelyä hiippakuntiin. Mahdollisuuteen on tartuttu vaihtelevasti. Hiippakuntien ja seurakuntien

kontaktointi on ollut hankkeen kannalta tärkeää, jotta tapahtumia ja toimintoja on saatu mahdollistettua myös kaupunkialueille.

Kotiseutualueen ulkopuolella järjestettiin alkuvuodesta isompi tapahtuma saamelaisten kansallispäivänä 6.2.2023 Raisiossa. Tuolloin vietettiin kaksikielistä iltamessua Raision kirkossa, jonka jälkeen esittelin hanketta ja katselimme yhdessä vanhoja valokuvia Inarin ja Utsjoen alueelta. Kuvat olivat saamelaismuseo Siidan kokoelmista. Tilaisuus keräsi runsaasti väkeä Varsinais-Suomen alueelta. Tilaisuutta mukana olivat järjestämässä Raision seurakunnan kappalainen ja alueen saamelaiset vapaaehtoiset. Turun seurakunnista pyydettiin myös toista luentoa hankkeen teemoista Turun Henrikin kirkkoon syksyllä 2023. Kohderyhmänä oli tällöin erityisesti nuoret aikuiset ja opiskelijat.

Saamenkielisiä Kauneimpia joululauluja on laulettu vuodesta 2012 sekä saamelaisten kotiseutualueella että myös suurimmissa kaupungeissa. Vuonna 2023 hanke oli mukana järjestämässä saamenkielisiä Kauneimpia joululauluja Helsingissä, Tampereella ja Rovaniemellä. Tilaisuudet olivat hankkeen kannalta hyviä kohtaamis- ja verkostoitumispaikkoja kaupunkisaamelaisten parissa. Rovaniemellä ja Tampereella laulujen jälkeisessä glögitilaisuudessa myös esiteltiin hanketta ja annettiin mahdollisuus keskustella hankkeen teemoista ja suunnitella alueellista toimintaa eteenpäin. Rovaniemen tilaisuudessa paikalla oli myös saamelaisen psykososiaalisentuen yksikön Uvjj – Uvjâ – Uvja:n työntekijä Leena Fofonoff kertomassa heidän tarjoamastaan matalankynnyksen tuesta. Saamelaisen psykososiaalisentuen yksikkö Uvjj – Uvjâ – Uvja on perustettu tukemaan saamelaisten ja Suomen valtion välistä totuus- ja sovintokomissiotyötä, mutta sen toiminta on totuus- ja sovintokomissiosta erillistä ja yhteyttä voi ottaa riippumatta siitä, osallistuuko totuus- ja sovintokomission kuulemisiin ja näin ollen sen piiriin voidaan kannustaa myös Saamelaiset kirkossa -hankkeen kohderyhmää.

Hanke on järjestänyt yhdessä saamelaistyön sihteerin, kirkon viestinnän ja kirkkohallituksen toiminnallisen osaston työntekijöiden kanssa syksyllä 2023 webinaarin kirkon työntekijöille otsikolla ”Mitä tulisi tietää saamelaisuudesta?”

Hanke vieraili Lapin Yliopistolla 4.12.2023 ja kokousti tuolloin vararehtori Soili Nystén-Haaralan, kirkkoherra Ilari Kinnusen, oppilaitospastori Jan Pohjosen sekä professori Sanna Valkosen kanssa. Tilaisuudessa esiteltiin hanketta ja käytiin keskustelua yhteistyömahdollisuuksista.

Muuta:

Hankkeen ohjausryhmä on kokoontunut 9.2.2023, 14.6.2023 ja 18.12.2023.

Antologian toimituskunta kokousti ensimmäisen kerran 25.9.2023, 16.11.2023 ja 12.12.2023.

Lisäksi yhteiskokous ohjausryhmän ja totuus- ja sovintokomission kanssa pidettiin 19.9.2023.

Lopuksi:

Lyhyesti voisi todeta, että hanke on päässyt hyvin jalkautumaan eri paikkoihin ja tavoittanut ihmisiä. Ihmisten suhtautuminen on pääpiirteissään ollut hyvä hanketta kohtaan. Keskustelu on lähtenyt hyvin käyntiin ja syventynyt kerta kerralta niissä paikoissa, joissa käyntejä on ollut useampi. Hankkeen tarpeet ja painopisteet vaihtelevat hyvin paljon eri kylien ja kaupunkien osalta. Niillä alueilla, joissa saamelaistyö on ollut tiiviisti osana seurakuntatyön arkea, tarve hankkeelle ollut toisenlaista kuin paikkakunnilla, joissa saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluita on ollut vähemmän saatavilla. Jälkimmäisissä hankkeen tilaisuuksiin osallistuminen on ollut hyvin aktiivista ja runsaslukuista, joka omalta osaltaan kertonee siitä, että hankkeelle on koettu tarvetta.

Pääosin seurakunnissa työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa on syntynyt kuva, että hanke on nähty myönteiseksi keinoksi syventyä saamelaistyön kysymyksiin ja monissa paikoissa työntekijät ovat olleet motivoituneita lisäämään omaa tietotaitoa saamelaisasioista sekä suunnittelemaan ja pohtimaan saamelaistyön mahdollisuuksia, haasteita ja menetelmiä omalla alueellaan. Hankkeen aikana saamelaisalueen

seurakunnissa on kuitenkin ollut paljon vaihtuvuutta työntekijöissä, joten tämä on osaltaan haastanut hankkeen jalkautumista ja laittanut pohtimaan erityisesti työn jatkuvuutta. Vuonna 2024 olisi toiminnan kannalta tärkeää pohtia sitä, kuinka hanketyö jää elämään seurakuntiin varsinaisen hankkeen päätyttyä ja henkilöstövaihdoista huolimatta. Yhteistyön syventäminen seurakuntien työntekijöiden kanssa on erityisen tärkeää niin saamelaisten kotiseutualueella kuin kaupungeissa myös vuonna 2024.

Hiippakunnat joihin hanke on päässyt jalkautumaan ovat olleet merkittävä hanketyön jalkauttajia alueellisesti. Näissä hiippakunnissa saamelaistyö on tunnistettu entistä vahvemmin osaksi myös oman hiippakunnan työtä. Hanke pystyy tukemaan osaltaan tuota työtä kirkon saamelaistyön rinnalla. Onkin hyvä huomata, että yhteistyö näiden hiippakuntien kanssa on voinut olla jatkumoa jo aiemmin tehdystä yhteistyöstä kirkon saamelaistyön kanssa. Kaikkia hiippakuntia hanke ei ole onnistunut vielä tavoittamaan.

Kokonaiskirkon tasolla koen, että hanke on saanut mukavasti näkyvyyttä monella eri sektorilla ja suhtautuminen hankkeeseen on ollut myönteistä. Kuitenkin työtä on vielä paljon tehtävänä, jotta keskustelu hankkeen teemojen osalta syvenisi kokonaiskirkon tasolla. Tulevaisuuden kannalta olisi toivottavaa, että hankkeen aikana saadun tiedon pohjalta voitaisiin luoda jatkoaskelia, jotka tulisivat näkyväksi myös kokonaiskirkon tasolla. Vuoden 2024 yhtenä tavoitteena on hahmotella näitä jatkoaskelia, ja sitä kuinka ne käytännössä näkyisivät yhtäältä kokonaiskirkon tasolla ja toisaalta alueellisesti seurakunnissa. Tähän liittyen esiin nousee myös kysymys resursseista ja siitä, kuinka ne olisi strategisesti viisainta kohdistaa.

Aika tuntuu olevan tälle hankkeelle juuri oikea. Ihmiset ovat olleet valmiita puhumaan ja keskustelemaan. Meneillä olevien totuus- ja sovintoprosessien lisäksi saamelaisten ja valtaväestön historiaan liittyviä teemoja on käsitelty vuonna 2023 näkyvästi myös esimerkiksi elokuvataiteen saralla. Näkisin, että tämä kaikki on valmistanut ihmisiä keskustelulle ja synnyttänyt myös halun ymmärtää saamelaisten kokemuksia laajemmin.